

Oponentský posudek
disertační práce Václava Tollara
**Pojmové myšlení u Ladislava Hejdánka v kontextu Husserlovy
fenomenologie**

Cíl, téma a metoda

Cílem předložené disertační práce Václava Tollara je „vyložit koncepci pojmového myšlení Ladislava Hejdánka a detailně zrekonstruovat její východiska a základní motivy, a to s ohledem na referenční rámec Husserlovy fenomenologie, a na základě toho se pokusit o její kritické zhodnocení“ (str. 13). Hlavní motivací tohoto výzkumného záměru je autorův názor, že důkladný rozbor Hejdánkova pojetí pojmového myšlení je nutným předpokladem pro skutečné posouzení Hejdánkovy koncepce nepředmětného myšlení, a to jak ve smyslu zhodnocení „zpředměťující tendence“ pojmového myšlení, tak i ve smyslu zhodnocení jeho „nepředmětných výhledů“. Autor se domnívá, že dosavadní polemiky s Hejdánkovým filosofickým projektem trpí právě nedostatečným pochopením jeho koncepce pojmového myšlení a proto většinou končí „pouhým míjením nežli skutečným myšlenkovým střetem“ (str. 14). Předložená disertační práce chce tento nedostatek pomoci odstranit, přičemž zjevnou motivací autorova výkladu je „obhájení Hejdánkovy pozice“ vůči jejím existujícím kritikám (str. 18).

Své téma specifikuje autor ve vztahu k Hejdánkově filosofii tak, že se chce zaměřit především na její východiska a „motivační souvislosti“ (str. 17), což ho vede k rozhodnutí ponechat stranou celou problematiku nepředmětného myšlení a soustředit se výhradně na to, co Hejdánek označuje jako „pojmovost řeckého typu“ (str. 14). Srovnání Hejdánkovy filosofické pozice s Husserlem je vedeno autorovým přesvědčením, že právě Husserlova fenomenologie, zejména jeho koncepce intencionálního vztahu jako uskutečňovaného prostřednictvím významu, má důležité implikace pro Hejdánkovo pojetí pojmového myšlení. Tyto implikace podle autora nebyly dosud nikým tematizovány, přičemž jejich objasnění může pomoci pochopit smysl Hejdánkovy koncepce. U obou myslitelů nicméně autorovi nejde o interpretaci celkového vývoje jejich myšlení, nýbrž soustředí se záměrně na vybrané aspekty, které se týkají předpokladů Hejdánkovy koncepce pojmového myšlení. S ohledem na Husserla se výklad omezuje na texty z let 1900-1914, v nichž Husserl vypracoval své noetické a noematické pojetí významu v souvislosti s fenomenologickou analýzou intencionality. U Hejdánka autor rovněž vědomě ponechává stranou otázku vývoje jeho myšlení a zaměřuje se přednostně na motiv pojmovosti, který sleduje především na základě Hejdánkových nevydaných textů. Svou metodu proto autor charakterizuje celkově jako systematickou, nikoli historickou (str. 16).

Pokud jde o vymezení cíle a tématu předložené disertační práce, lze souhlasit s autorovým tvrzením, že vytýčený záměr je originální, neboť příslušný výzkum nebyl, nakolik je mi známo, dosud nikým vykonán. Je ovšem otázkou, zda se autorovi podařilo dobře ospravedlnit omezení svého tématu, zejména omezení výkladu Husserlovy pozice na texty z let 1900-1914. Husserl, jak známo, podstatným způsobem rozpracoval a transformoval své pojetí významu a intencionality v rámci tzv. genetické fenomenologie, kterou rozvíjel především ve 20. letech minulého století. Co by vyplynulo ze zohlednění Husserlovy genetické fenomenologie pro provedené srovnání Husserlovy a Hejdánkovy pozice? Resp. jaké systematické motivy Husserlovy filosofie ponechává autor tímto svým rozhodnutím stranou? Domnívám se, že tyto otázky měly být položeny a alespoň rámcově zodpovězeny v souvislosti s vymezením tématu podaným v úvodu práce. Pokud jde o deklarovanou metodu práce, nacházíme v autorových vyjádřeních určitou nejednoznačnost, možná i jisté napětí. Autor na jedné straně tvrdí, že jeho metoda bude primárně systematická, a ospravedlňuje tím specifické omezení své perspektivy výkladu Husserlovy a Hejdánkovy filosofie (omezení na konkrétní systematické aspekty a na dílčí soubor textových pramenů). Na druhé straně ale charakterizuje svůj záměr také

jako „rekonstrukci Hejdánkovy pozice“ (str. 16), což zní naopak spíše jako historický projekt, v němž má být prokázán „celkový směr a intence Hejdánkova uvažování o tématu pojmovosti“ (str. 17). Domnívám se, že zde nejde o pouhou nejednoznačnost v úvodních formulacích metody, nýbrž o podstatnou dvojznačnost, která prostupuje celou prací. Autorův výklad se v některých partiích jeví spíše jako čistě historická „rekonstrukce“ tezí a argumentů interpretovaných autorů (zejména obě kapitoly věnované Husserlovi a dále pasáže, v nichž autor referuje o Hejdánkových tezích o pojmovosti na základě jeho nevydaných rukopisů). V jiných partiích naopak vystupuje do popředí systematický ohled, aniž by ovšem získával rozhodující roli při celkové výstavbě práce a provedení výkladu. Nelze tedy souhlasit s autorovým tvrzením, že metoda předkládané práce je primárně systematická. V samotné podvojnosti metody výkladu bych neviděl zásadní problém. Domnívám se ovšem, že autor měl tuto skutečnost přesněji tematizovat a podrobit důkladnějšímu metodologickému zamyšlení v úvodu práce.

Formální stránka

Z formálního hlediska lze předkládanou disertační práci hodnotit jako v zásadě zdařilou. Text má velmi dobrou jazykovou a stylistickou úroveň. Je přehledně a logicky členěn. Způsob práce s použitými textovými prameny, poznámkový aparát a bibliografie jsou, až na níže uvedené výjimky, bez zjevných nedostatků a plně odpovídají požadovaným standardům disertační práce.

Jedinou podstatnou výhradu lze v této souvislosti formulovat vůči prvním dvěma kapitolám, v nichž autor podává výklad Husserlova pojetí intencionality a role významu v ní. V této části práce se autor záměrně a vědomě opírá pouze o sekundární literaturu, přičemž tento postup ospravedlňuje tím, že „práce s ... Husserlovými texty v jejich primární podobě by ... byla velmi náročná a znemožnila by nám ve výsledku soustředit se na Hejdánka, o jehož interpretaci nám jde především“ (str. 15). Tento argument považuji v případě disertační práce daného zaměření za velmi problematický. Snad by jej bylo možné akceptovat, pokud by autor k výkladu Husserla tvůrčím způsobem využil nějaké reprezentativní spektrum relevantní sekundární literatury. To však autor nečiní, nýbrž naopak svůj výklad staví téměř výhradně (místy i doslovně) na disertační práci *Výraz a význam. K problematice jazyka ve filosofii E. Husserla 1900–1914*, kterou jsem v roce 2008 obhájil na FF UK. Využití výsledků mého výzkumu na poli rané Husserlovy fenomenologie mne samozřejmě těší, zejména s ohledem na fakt, že autor akceptuje mé interpretace jako spolehlivé vodítko pro pochopení Husserlových koncepcí intencionality a významu. Jako oponent jeho práce musím ovšem konstatovat, že takto jednostranné založení (části) výkladu na výsledcích jiné nepublikované disertace je nedostatečné a vysoce problematické. Autorovo opominutí práce s primárními Husserlovými texty se pak projevuje např. i v takové bizarní okolnosti, že při výkladu Husserlova noematického pojetí významu z *Přednášek o teorii významu* z roku 1908 (Hua XXVI) autor omylem v poznámkovém aparátu uvádí referenci ke zcela jinému textu, totiž k *Přednáškám o věci a prostoru* z roku 1907 (Hua XVI), a to ve zjevném domnění, že uvádí správný primární zdroj. Toto pochybení není náhodným překlepem, neboť se opakuje hned v několika poznámkách pod čarou (např. pozn. č. 57, 77, 81, 118). Z této skutečnosti lze dovozovat, že autor pravděpodobně nikdy nedežal daný Husserlův text v ruce a příslušný výklad Husserlovy pozice prostě převzal ze zmíněné disertační práce, která se jí podrobně zabývá.

Další formální nedostatek, který přinejmenším zbytečně komplikuje čtení práce a nijak neprospívá prezentaci provedeného výkladu, spočívá v tom, že v práci jsou opakovaně používány pojmy Husserlovy a Hejdánkovy filosofie, které jsou ovšem explicitně vysvětleny a uvedeny až o několik desítek stran později poté, co je autor začne v textu využívat (např. prožitek, vědomí, fundování, intence, apod.). Některé speciální Hejdánkovy termíny, např. výraz „odnášet“ („předmět, k němuž se myšlení odnáší“ str. 19), nejsou přitom vysvětleny vůbec. Podobnou výtku lze vznést i ve vztahu k celým

myšlenkovým motivům. Např. motiv Husserlova metodického omezení fenomenologie *Logických zkoumání* na deskriptivní analýzu prožitkové stránky intencionálního vztahu, se v práci objevuje velmi záhy bez sebemenšího vysvětlení a zdůvodnění (např. str. 25). Výklad tohoto motivu je přitom nakonec podán, ale až ve 4. kapitole (na str. 74 nn.).

Věcně pozitivní aspekty

Po obsahové stránce je třeba vyzdvihnout několik zjevných *pozitiv* předkládané práce. Celkově lze konstatovat, že autorovi se podařilo úspěšně dosáhnout jím vytýčeného cíle vyložit Hejdánkovu koncepci pojmového myšlení a detailně zrekonstruovat její východiska a základní motivy s ohledem na kontext Husserlovy fenomenologie. Nepochybným přínosem této disertační práce je tak důkladná a přesvědčivá interpretace jednoho z klíčových motivů Hejdánkova myšlení, která vrhá nové světlo na dosavadní polemiky vedené vůči Hejdánkově filosofické pozici. Hlavní interpretační tezi, podle které Hejdánkuv koncept “intencionálního předmětu” odpovídá Husserlově konceptu “noematického významu” (str. 64 nn.), lze pokládat za autorem dobře zdůvodněnou a textově podloženou. Přesvědčivě vedená je rovněž autorova argumentace poukazující na nedorozumění plynoucí z chybného pochopení Hejdánkova “intencionálního předmětu” jako pokusu o navázání na Husserlův pojem “intencionálního předmětu”. V pasážích věnovaných Husserlově filosofii předkládá autor v zásadě bezchybnou “rekapitulaci” Husserlových tezí. Zejména v rámci diskuze o problematice “danosti prožitku” v oddíle 4.2 se autorovi podařilo velmi přesně a kriticky vystihnout napětí mezi bolzanovskou a brentanovskou linií v myšlení raného Husserla (zejména na str. 83). Přínosný je rovněž výklad vztahu řeči, jazyka a pojmovosti podaný v 6. kapitole, včetně autorova výstižného upozornění na problematičnost Blechovy interpretace role jazyka ve fenomenologické filosofii. (S ohledem na tuto kapitolu lze ovšem litovat toho, že autor netematizoval alespoň okrajově vliv Heideggera a Gadamera, popřípadě i Merleau-Pontyho, na Hejdánkovo pochopení poměru řeči, jazyka a pojmovosti.)

Věcně problematické aspekty

1) V práci není vůbec tematizován a vyložen klíčový pojem *myšlení*, a to ve vztahu ani k jednomu z interpretovaných filosofů. Autor např. na str. 54 prostě konstatuje, že Hejdánek “rozlišuje v první řadě pozorně mezi různými myšlenkovými styly či způsoby myšlení”. Vysvětlení toho, co je pro Hejdánka myšlení jako takové, nám ale zůstává autor dlužen. Z kontextu je patrné, že myšlení pro Hejdánka zjevně neznamená totéž co pro Husserla. Protože ale autor tento klíčový pojem nevynechává ani u jednoho z nich, nemůže tematizovat ani odlišnost jejich pojetí (viz dále bod 12 dole).

2) Termín “pojímání” či “pojímát” je v češtině podstatně víceznačný – zahrnuje význam německého Begreifen i Auffassen, což jsou v kontextu Husserlovy filosofie dva odlišné pojmy, které nelze zaměňovat. Autor by měl tuto skutečnost reflektovat od samého počátku práce. Namísto toho hovoří v souvislosti s Husserlovým pojetím intencionality o myšlence “pojímání předmětu intencionálním aktem prostřednictvím významu”, jako by nebylo třeba rozlišovat mezi oběma zmíněnými významy slova “pojímání”. Pro celkový smysl interpretace Husserlovy filosofie a pro její srovnání s Hejdánkovým pojetím pojmového myšlení se přitom jeví jako velmi podstatná skutečnost, že pro Husserla není každé intencionální Auffassen nutně pojímáním ve smyslu Begreifen! Husserl o tomto tématu napsal desítky stran textu, a to právě v období na které se autor zaměřuje (srov. Hua XX/2). Autor tento fakt opomíjí a proto se dopouští zjevné chyby, když v poznámce č. 137 na str. 54 tvrdí, že “Husserl ... patrně nevyzdvihuje žádné téma explicitně jako ‘pojmové myšlení’”.

3) V poznámce č. 135 na str. 54 se autor jen tak mimochodem zmíní, že Hejdánkova koncepce, pokud jde o vztah myšlení a jazyka, má mnohem blíže k Heideggerovi a

Gadamerovi než k Husserlovi. – V hlavním textu a argumentu práce ovšem ohled na Heideggerovo a Gadamerovo působení na Hejdánkova myšlení chybí. Je pravdou, že toto omezení je v souladu se záměrem práce vytyčeným v úvodu. Nabízí se nicméně otázka, zda by právě zahledění Heideggerových a Gadamerových motivů nepomohlo vrhnout ještě lepší světlo na Hejdánkovu koncepci pojmového myšlení a na její vztah k Husserlově fenomenologii. Zejména kritický rozměr Hejdánkova vztahu vůči Husserlovi by býval zasloužil zpracování s ohledem na roli heideggerovských a hermeneutických motive v Hejdánkově díle. Tuto otázku lze chápat i jako kritickou připomínku k samotné formulaci tématu a cíle práce.

4) Důležitou tezi předkládané práce, podle níž lze Hejdánkovu koncepci interpretovat jako originální pokus o *domyšlení* Husserla v linii teorie noematické reference (str. 72) autor ne zcela jasně a zřetelně dokládá. Bylo by skvělé, kdyby se v rámci obhajoby mohl jasně shrnout své argumenty pro tuto tezi, resp. odpovědět především na otázku, v čem podle něj spočívá ona “originalita” Hejdánkova pokusu a v jakém smyslu lze mluvit o “domyšlení” Husserlovy pozice.

5) V rámci diskuse Hejdánkova pojetí subjektivity a metody přístupu k ní předkládá autor kritiku Husserlovy filosofie poukazující na nedostatečnost Husserlovy teorie reflexe. Východiskem této kritiky je autorova reference na Patočku. Práce nicméně ponechává zcela bez komentáře, že tato patočkovsko-merleaupontyovská kritika Husserla není zdaleka jediným možným čtením Husserlovy filosofie. Např. Dan Zahavi ve svých novějších publikacích o Husserlovi přesvědčivě představil takové podoby Husserlova myšlení, které se tomuto tradičnímu kritickému čtení vymykají.

6) Při výkladu Hejdánkovy kritiky Husserlova pojetí identity předmětu (oddíl 4.3) vychází najevo, že Hejdánek (a potažmo i autor práce sám) ve svém čtení Husserla nezohledňuje dostatečně, či dokonce vůbec, pozdní analýzy aktivních a pasivních syntéz, časovosti apod. Ve 20. letech a počátku 30. let se přitom Husserl intenzivně zabýval právě problematikou identity konstituované v aktivních a pasivních syntézách a v syntézách vnitřního vědomí času, a rovněž problematikou “založení počátku konstituce” (str. 85). Domnívám se, že zejména ve vztahu k tomuto bodu je nejvíce cítit problematičnost autorova omezení výkladu na Husserlovy texty z let 1900-1914. Je otázkou (k debatě), do jaké míry je i Hejdánkovo nazvání na Husserla limitováno na rané a střední období jeho filosofie, a jaký dopad by pro Hejdánkovo vlastní myšlení mělo, kdyby více zohlednil genetickou fenomenologie a vůbec dílo pozdního Husserla.

7) Domnívám se, že výklad Hejdánkovy koncepce “nasuzování pojmů” (str. 93 nn.) není dostatečně srozumitelný a sklouzává k “hejdánkování”, o kterém se autor sám kriticky vyjádřil v úvodu práce (str. 14).

8) Při výkladu Hejdánkova pojetí *pojmu* (zejména str. 95 nn.) autor vymezuje pojem jako “určitý způsob organizace myšlenkových intencí” (např. str. 96) a charakterizuje jej jako součást vnitřního průběhu myšlenkového aktu (tamt.). Zároveň je zde řečeno, že pojem je nezachytitelný pro reflexi a že není žádnou “vnější” součástí “mentálních procesů” ve smyslu neurofyzilogických projevů. – Domnívám se, že v této partii zaznívá celá řada určení, co má být podle autora “pojem” v Hejdánkově smyslu, aniž by ovšem byly s dostatečnou důkladností objasněny a argumentačně připraveny všechny v těchto určeních využívané pojmy. Za hlavní nedostatek považuji chybějící objasnění klíčového pojmu *akt*, ve vztahu k němuž je Hejdánkův koncept “pojmu” autorem opakovaně charakterizován (jako “organizující složka aktu”, “organizační moment uvnitř našich aktů”, “součást intencionálního aktu”, “moment intencionálního aktu” apod.) Práci by prospělo, kdyby autor přesněji vyložil, co je to “akt” v Hejdánkově smyslu a jak se vztahuje Hejdánkovo pojetí aktu (resp. intence) k pojetí Husserlově. ... Podobně např. v

prvním odstavci na str. 96 autor prostě konstatuje, že pojem “není možné nominalizovat”. Z podaného výkladu přitom není jasné, proč by tomu tak mělo být, takže toto konstatování působí v daném kontextu spíše jako nezdůvodněné tvrzení.

9) Ve vztahu k Hejdánkovi rozlišení předmětných a nepředmětných intencí a myšlenice “zapomenutosti na nepředmětné intence” (str. 97. n.) se nabízí otázka, zda a v jakém smyslu se u Hejdánka projevuje vliv Heideggerova konceptu “Seinsvergessenheit”. Autor tuto otázku kupodivu vůbec nezmiňuje. Její zohlednění by přitom mohlo přispět k lepšímu objasnění odlišnosti Hejdánkovi pozice od pozice Husserlovy fenomenologie a k zasazení Hejdánkova pojetí pojmovosti do patřičného kontextu.

10) Důležitý motiv pojmu (v Hejdánkovi smyslu) jako garantu identity toho, k čemu se myšlení skrže pojem vztahuje, je představen na str. 110 n. v souvislosti kritikou Husserlova údajného substancialistického a atomistického pojetí podstat. Je třeba si všimnout, že autorem přijímaná patočkovská kritika Husserla se i v tomto případě omezuje na Husserla *Logických zkoumání* a *Idejí I* a nezohledňuje významné posuny, k nimž došlo v Husserlovi pojetí ideálních předmětností v kontextu genetické fenomenologie. Dále je třeba zdůraznit, že pojem (Begriff) a podstata (Wesen) neznamenaají pro Husserla v žádném případě totéž, takže autorův plynulý přechod od diskuse konceptu “pojmu” k diskusi konceptu “podstata” se jeví přinejmenším ve vztahu k Husserlovi filosofii jako problematický.

11) V důležité pasáži na konci práce, kde autor vykládá rozdíl Husserlova a Hejdánkovi pojetí identity významu, dochází dle mého názoru k chybnému směšování dvou rovin: autor zde hovoří o “identitě” ve smyslu 1) totožnosti a 2) exaktnosti (v protikladu k vágnosti). Dle autorova výkladu se tak např. zdá, že “vágnost významového určení” v případě slova “kentaur” je důvodem absence identity ve smyslu totožnosti.

12) V závěrečné pasáži 6.2.5 autor z hejdánkovské perspektivy kriticky rozebírá Husserlovu koncepci “bezpředmětných” a “absurdních” výrazů, které podle pozice *Logických zkoumání* mají intendující význam (prázdné identické mínění označovaného), třebaže postrádají význam vyplňující. Autor spolu s Hejdánkem dovozuje, že v případě absurdních (protismyslných) výrazů podlel Husserl domnělé “neprůstřelnosti” úvahy, že vytváření soudů o absurdních předmětech typu “kulatý čtverec” není možné jinak než prostřednictvím smysluplného užívání výrazu “kulatý čtverec” jako mínícího cosi identického (třebaže kontradiktorického). Podle Hejdánka (a autora práce) zde naopak máme co do činění pouze s vnějškovým seskupením slov (flatus voci), které je prostou “mechanickou operací se znaky” bez jakékoli doprovázející myšlenkové operace (str. 136). – Tato pasáž nepochybně otevírá velmi důležitou a ze systematického hlediska zajímavou problematiku, která se týká “mezi” naší schopnosti mýnit (resp. myslet) něco identického. Kritický je zde nepochybně sám pojem “myšlení”, jemuž Hejdánek a autor práce zjevně připisují jiný rozsah než Husserl (význam výrazu “kulatý čtverec” podle autora “není možné *myslet*, možné je pouze dát k sobě příslušná slova a vytvořit tím hlavolam” str. 136). Bez ohledu na další kontext systematické debaty na dané téma lze k tomuto bodu namítnout následující: Hejdánkův a Husserlův pojem *myšlení* se zjevně liší a bylo by zapotřebí přesně stanovit v čem. Díky tomu by se následně ukázalo, v jakém smyslu a proč je podle Husserla možné (symbolicky) myslet “kulatý čtverec” a podle Hejdánka nikoli. Autor ale bohužel nikde nevymezuje ani Husserlův, ani Hejdánkův pojem myšlení jako takový (jak již bylo řečeno výše). Práci by také jistě významně prospělo, kdyby autor v této souvislosti důkladně představil Husserlovu koncepci *čisté gramatiky*, na níž Husserl zakládá své rozlišení mezi nesmyslným a smysluplným (Sinn a Unsinn) a o níž se opírá Husserlova nauka o mínění něčeho kontradiktorického (protismyslného, Widersinn). Tato nauka byla poprvé vypracována ve 4. Logickém zkoumání a svého vrcholného vyjádření dosáhla ve *Formální a transcendentální logice*.

Při důkladném zohlednění těchto Husserlových textů by autor nejen získal přesnější vhled do Husserlova vymezení pojmu *myšlení*, ale rovněž by pochopil zásadní husserlovské rozlišení mezi správností (pravdivostí) a smysluplností, jejichž směřování se autor opakovaně dopouští (viz např. str. 135). Husserl tematizuje *různé* formy významového mínění, které zakládají *různé* formy mínění téhož, které nejsou vposled redukovatelné na mínění identického perceptivně (či imaginativně) daného předmětu zkušenosti. Domnívám se, že tento projekt nelze jednoduše shodit ze stolu s tím, že se jedná o “převedení významů na identické ideality”, které “Husserlovi překrývá možnost nahlédnout, že pojmové a narativní významy se liší ... v možnosti mýnit identicky totéž” (str. 137). – Tvrzení, že Husserl zejména v období *Logických zkoumání a Idejí I*, orientuje svou teorii významu jednostranně podle příkladu apriorních logicko-matematických významových jednot, je jistě správné. Nicméně ani Husserlovo stále sílící zohledňování tzv. empirických a podstatně neexaktních významů nijak nevynucuje přehodnocení či opuštění koncepce čistě symbolického mínění (u kontradiktorických výrazů), neboť dimenze identity a exaktnosti se (minimálně v Husserlově pojetí) nekryjí.

13) Poslední oddíl s názvem “Aplikace” rekonstruuje Hejdánkův výklad Heideggerovy přednášky *Das Ding*, který přednesl v rámci bytového semináře 21.2.1982. Autor tento oddíl připojuje se záměrem sledovat “zasazení pojmového myšlení do širšího rámce Hejdánkovy filosofie” (str. 146). Tento text ovšem působí v kontextu celé práce jako poněkud uměle připojený a nadbytečný. Domnívám se, že výklad podaný v předchozích kapitolách práce se tímto dodatkem nijak neobohacuje, ba naopak je zde opět vyvoláván dojem “hejdánkovaní”, kterému se chtěl autor z dobrých důvodů vyhnout. Nacházíme sled citací z Hejdánka, které zůstávají téměř bez komentáře a jejichž hodnota není sama od sebe nijak zřejmá.

Díliční nedostatky a nepřesnosti

1) Autor v úvodu tvrdí, že většina interpretací, které se zabývají Hejdánkem, zůstává u rozboru *důsledků* jeho koncepce (str. 14). Na tomto místě by se slušelo hned uvést alespoň několik referencí na výkladovou literaturu, kterou má autor na mysli.

2) Spojení “metafyzicky neutrální přístup ke skutečnosti” (str. 23) je dle mého názoru vnitřně sporné a nevystihuje smysl Zahaviho interpretační teze o metafyzické neutralitě prvního vydání Husserlových *Logických zkoumání*, na níž se zde autor odvolává.

3) Není pravdou, že ony tři varianty pojetí obecných předmětů, které autor zmiňuje v 1. odstavci oddílu 1.2.7, se musely v Husserlově době “nepochybně jevit jako vyčerpávající všechny myslitelné možnosti” (str. 32). Husserl např. znal pojetí obecnin předložené Bolzanem a Lotzem a byl jím silně ovlivněn ve formulování vlastní koncepce ideálního bytí obecných předmětů ve smyslu “logické platnosti” (srov. např. kapitola o Bolzanovi a Lotzem v mé knize). Tuto skutečnost autor zcela přehlíží.

4) Str. 38, pozn. č. 55, 3. řádka zdola – “noematického” místo “noetického”

5) Str. 49, 1. odstavec oddílu 2.11 – Autorovo tvrzení v závorce je nesprávné, protože ani abstraktní taxonomická jednotka “pes” nemůže být nikdy (podle Husserlova pojetí v daném období) stejně ideální jako význam “trojúhelník”.

6) Při výkladu Husserlovy pozice autor nesprávně používá jako synonymní výrazy “existující předmět” či “reálný předmět” a “transcendentní předmět” (str. 69 nn.). Podle Husserla je i reálně neexistující předmět transcendentní vůči vědomí, neboť jakékoli mínění předmětu jakožto něčeho identického “transcenduje” reálný obsah aktuálních prožitků vědomí, které vznikají a zanikají, zatímco mínění předmětu trvá.

7) Nelze souhlasit s autorovou tezí, že “Husserlovo stanovisko v raném období bylo určeno Fregeho kritikou” jeho raného “psychologismu” (str. 87). Tento schematický výkladový model byl v novějším husserlovském bádání přesvědčivě vyvrácen a bylo opakovaně ukázáno, že setkání s Fregeho kritikou *Filosofie aritmetiky*, neznamenal pro Husserla takový obrat, jak se dříve předpokládalo.

8) Stejně tak nelze souhlasit s tezí, že “základním východiskem, ale i omezujícím rámcem nauky o genetické konstituci je ... pro Husserla transcendentální ego” (str. 87). V době rozvíjení genetické fenomenologie Husserl pracuje s myšlenkou transcendentální *intersubjektivity* a uvažuje o já-my-svět jako třech pólech jednoho konstitutivního procesu (srov. např. výklad podaný v Zahaviho *Husserl's Phenomenology*).

9) Není pravdou, že by Husserl viděl v sedimentaci smyslu “jen nebezpečí úpadku smyslu” (str. 89). Husserl myslí sedimentaci (v kultuře, jazyku, habitualitách) vždy jako příležitost *i* nebezpečí. Tato podvojnost je klíčová pro pochopení jeho konceptu “krize” z 30. let.

10) V poznámce č. 277 na str. 92 chybí u citace z práce J. Peregrina odkaz na příslušnou stránku originálu.

Gramatické chyby

Str. 19, 10. řádek zdola – “Intencionalita” místo “Intencionalitu”

Str. 79, 5. řádek zdola – “o kterých” místo “o které”

Závěr

Předloženou disertační práci Václav Tollara **doporučuji** k obhajobě.

V Pekařově, dne 22.8.2014

Mgr. Petr Urban, Ph.D.